

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σταματίνα Τσάφου

Περίληψη:

Η εκπαίδευση σε ένα κλάδο επηρεάζει σημαντικά την ανάπτυξη και εξέλιξή του αλλά και επηρεάζεται από τις θεωρητικές ή τεχνολογικές εξελίξεις που πραγματοποιούνται στον κλάδο. Στο πλαίσιο αυτό, στην ανακοίνωση, γίνεται η αναφορά στην εξέλιξη της βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

Στην αρχή παρουσιάζεται σύντομη αναδρομή του αντικειμένου της βιβλιοθηκονομίας όσον αφορά την εξέλιξη: α) των μέσων καταγραφής της γνώσης και των πληροφοριών και β) των μονάδων πληροφόρησης, βιβλιοθηκών ή άλλων, ως χώρων εφαρμογής των επιτευγμάτων της επιστήμης της βιβλιοθηκονομίας και της πληροφόρησης.

Ακολουθεί μια σύντομη αναδρομή της βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης σε διεθνές επίπεδο. Η ανακοίνωση ολοκληρώνεται με την περιγραφή της βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης στη χώρα μας. Εξετάζονται οι λόγοι και οι συνθήκες που επηρέασαν την εξέλιξη της βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης όπως αυτή διαμορφώνεται σήμερα στη Χώρα μας.

Παρουσιάζεται το χρονοδιάγραμμα αυτής της εξέλιξης από τα πρώτα σεμινάρια βιβλιοθηκονομικής κατάρτισης έως και τη λειτουργία των τμημάτων βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και την εξέλιξή τους στην παροχή προπτυχιακής και μεταπτυχιακής εκπαίδευσης.

Διατυπώνονται συμπεράσματα και απόψεις για την εξέλιξή της βιβλιοθηκονομικής επιστήμης στη Χώρα μας.

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι αδύνατο να γίνεται αναφορά στην εκπαίδευση που αφορά ένα επιστημονικό πεδίο χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο φυσικός χώρος εφαρμογής των γνώσεων που προσφέρονται στους επιστήμονες του κλάδου. Φυσικό περιβάλλον εφαρμογής της βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης αποτελούν οι βιβλιοθήκες και οι υπηρεσίες πληροφόρησης γενικότερα.

Στην εισήγηση αυτή η βιβλιοθήκη αναφέρεται ως οργανωμένη υπηρεσία υπεύθυνη για την αναζήτηση, εντοπισμό, επιλογή και απόκτηση υλικού ικανού σε ύψος και κατάλληλου σε είδος, καθώς και για τη σωστή επεξεργασία πληροφοριών και την οργάνωσή τους σε καταλόγους και ευρετήρια, ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες εκπαίδευσης και πληροφόρησης συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας. Οι εργασίες αυτές γίνονται σύμφωνα με τα σύγχρονα μέσα και τις εκάστοτε κρατούσες αντιλήψεις. Τα μέσα και οι αντιλήψεις αλληλοεπηρεάζονται και συνεχώς εξελίσσονται.

Οι εξελίξεις αυτές, στην εφαρμογή τους, παρουσιάζονται, ως προς τα μέσα, ως νέα εργαλεία ενώ οι απόψεις διατυπώνονται στις σύγχρονες επιστημονικές θεωρίες οι οποίες θα πρέπει να διδάσκονται στους επαγγελματίες του κλάδου. Η διαδικασία αυτή, στην ουσία, αντανακλά την επιστημονική εξέλιξη του κλάδου.

Οι μονάδες πληροφόρησης στη λειτουργία και διαχείρισή τους θα πρέπει να έχουν την ευελιξία να υιοθετούν τις εξελίξεις αυτές στα μέσα και τις αντιλήψεις.

II. ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ

Η διαχρονική πορεία των βιβλιοθηκών ή των μονάδων πληροφόρησης όπως αυτές έχουν εξελιχθεί έως σήμερα, ακολούθησε την πορεία εξέλιξης των μέσων καταγραφής, διατήρησης και διάθεσης γνώσεων και πληροφοριών.

Είναι σε όλους γνωστό, ότι το πρώτο μέσο καταγραφής ήταν η πέτρα και οι πρώτες καταγραφές αφορούσαν αριθμητικά δεδομένα. Στο πρώτο στάδιο εξέλιξης, άλλαξε το περιεχόμενο αλλά το μέσο παρέμεινε το ίδιο. Για το λόγο αυτό, τα πρώτα τεκμήρια τα οποία συγκεντρώθηκαν και απετέλεσαν τη συλλογή των πρώτων βιβλιοθηκών, με την έννοια της διατήρησης των κειμένων για χρήση από το κοινό, ήταν χαραγμένα σε πέτρες.

Οι εξελίξεις που ακολούθησαν αφορούσαν το μέσο καταγραφής αλλά και το περιεχόμενο και ήταν παράλληλες με τις εκάστοτε τεχνικές, σήμερα θα τις λέγαμε τεχνολογικές, εξελίξεις αλλά και τις κρατούσες αντιλήψεις. Την πέτρα αντικατέστησαν πάπυροι και περγαμινές, που παραγκωνίστηκαν από το χαρτί και, στη σύγχρονη εποχή, από τα ηλεκτρονικά μέσα. Τα περιεχόμενα από απλοί λογαριασμοί έγιναν πληροφορίες και κείμενα, μύθοι, ιστορικά γεγονότα, λογοτεχνικά κείμενα ή επιστημονικές ανακοινώσεις.

Η οργάνωση του υλικού των συλλογών των βιβλιοθηκών, στην αρχή, δεν είχε μεγάλες απαιτήσεις. Στη συνέχεια παρουσιάστηκε η ανάγκη καταγραφής των στοιχείων που χαρακτήριζαν τα τεκμήρια σε καταλόγους. Η πρώτη οργάνωση περιοριζόταν στην απλή καταγραφή σε χειρόγραφους καταλόγους και αργότερα σε δελτιοκαταλόγους και στην ταξινόμηση των τεκμηρίων με κάποια λογική σειρά, σύμφωνα με την κρίση του υπευθύνου της συλλογής.

Στη φάση αυτή ανάπτυξής τους, η οργάνωση και λειτουργία των βιβλιοθηκών θεωρήθηκε αντικείμενο υψίστης επιστημονικής απασχόλησης και επεκράτησε η άποψη ότι αποτελούσε έργο των μελετητών και των λογίων της εποχής, αντίληψη η οποία επικράτησε μέχρι το πρώτο ήμισυ του εικοστού αιώνα.

Η χρήση νέων μέσων καταγραφής της γνώσης επιτάχυνε την έρευνα και αυξήθηκαν τα προϊόντα της διάνοιας των ανθρώπων, με συνέπεια τη σημαντική αύξηση των τεκμηρίων των συλλογών των βιβλιοθηκών, η οργάνωσή των οποίων απαιτούσε μεθόδους και τακτικές σύνθετες, οι οποίες μπορούσαν να αποκτηθούν με ειδική εκπαίδευση.

Σήμερα η εξέλιξη των βιβλιοθηκών και των άλλων μονάδων πληροφόρησης προχωρά ακόμα περισσότερο και στηρίζεται στην αντίληψη ότι η πληροφόρηση

αποτελεί κοινωνικό αγαθό και σημαντικό παράγοντα όχι μόνο της εκπαίδευσης αλλά και της γενικότερης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης των λαών. Για το λόγο αυτό η οργάνωση των πληροφοριών και η διάχυσή τους τα τελευταία χρόνια, έχει αποκτήσει μεγάλη σημασία σε πολλούς τομείς της οικονομικής δραστηριότητας. Σε μερικές από τις δραστηριότητες αυτές υπάρχει πλούτος πηγών πληροφόρησης, οι περισσότερες από τις οποίες είναι πολύ σημαντικές και συχνά ανταγωνιστικές.

Οι βιβλιοθήκες και οι άλλες μονάδες πληροφόρησης χαρακτηρίζονται υπηρεσίες αρμόδιες για τη συγκέντρωση και οργάνωση των ενδεδειγμένων εκάστοτε πληροφοριών για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων αναγκών για εκπαίδευση, έρευνα, επαγγελματική στήριξη και καθημερινότητα συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων.

Παρά τις κάποιες ιδιαιτερότητες στη λειτουργία τους, οι μονάδες πληροφόρησης διέπονται από τις αρχές διοίκησης και οργάνωσης επιχειρήσεων, που επιδιώκουν την αποδοτικότερη λειτουργία τους, με τη μεγιστοποίηση του παρεχομένου από αυτές έργου με μικρό-μακροοικονομικά κριτήρια ανάπτυξης. Έχουν στόχους και πρόγραμμα δράσης για την επίτευξή τους, διενεργούν ελέγχους πορείας εργασιών και εφαρμόζουν μηχανισμούς βελτίωσης, όταν χρειάζεται.

III. ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Η αύξηση των εντύπων, η πολυμορφία τους, οι ρυθμοί εξέλιξης των επιστημών και κυρίως της έρευνας, η οποία αναπτύσσεται σημαντικά μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, επέβαλαν τη μετάβαση από τη ράθυμη αναζήτηση των γνώσεων στην επιτακτική ανάγκη της άμεσης και έγκαιρης πληροφόρησης και την ανάπτυξη ενός επιστημονικού κλάδου, με αντικείμενο τη μελέτη και ανάπτυξη των μεθόδων συλλογής, επεξεργασίας, οργάνωσης και διάθεσης τεκμηρίων και πληροφοριών με ρυθμούς ταχείς και αποτελεσματικούς.

Αυτό προϋποθέτει την ανάπτυξη ενός επιστημονικού κλάδου εκπαίδευσης σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, για τη δημιουργία επαγγελματιών οι οποίοι θα αναλάβουν την έρευνα για την εξέλιξη των μέσων και των μεθόδων οργάνωσης αποθήκευσης και διάθεσης πληροφοριών. Στην πράξη οι επαγγελματίες του κλάδου θα επιτυγχάνουν την άριστη οργάνωση των πηγών γνώσης και των πληροφοριών έτσι ώστε να διευκολύνεται η αναζήτηση τους και να εξασφαλίζεται η μεγιστοποίηση των αποτελεσμάτων της αναζήτησης και με οικονομικούς όρους, να επιτυγχάνεται το άριστο σημείο απόδοσης με την παροχή, στον ελάχιστο δυνατό χρόνο, του συνόλου της έγκυρης διαθέσιμης πληροφορίας.

Η βιβλιοθηκονομία ως επιστήμη με την μορφή που έχει σήμερα, πρωτοεμφανίζεται στα τέλη του περασμένου αιώνα, στην αρχή με την οργάνωση σεμιναρίων και αργότερα με την ίδρυση σχολών σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η πρώτη σχολή βιβλιοθηκονομίας στον κόσμο ιδρύεται από τον Melville Dewey το 1887 στο Πανεπιστήμιο Κολούμπια των ΗΠΑ.

Η ίδρυση της πρώτης αυτής σχολής σηματοδοτεί τη μετάβαση, από την πρακτική εκπαίδευση, στην επίσημη τυποποιημένη, μεθοδευμένη, οργανωμένη εκπαίδευση επιστημόνων, ειδικευμένων στη χρήση των σύγχρονων μεθόδων οργάνωσης και λειτουργίας βιβλιοθηκών, αλλά και στην ανάπτυξη πρωτοποριακών μεθόδων

οργάνωσης, τόσο των βιβλιογραφικών πληροφοριών, όσο και των πρωτογενών πληροφοριών, με τη χρήση των επιτευγμάτων της τεχνολογίας, όπως αυτά, εκάστοτε, διαμορφώνονται.

Η βιβλιοθηκονομία, ως επιστήμη θα μπορούσε να διακριθεί αφενός στην ανάπτυξη νέων σύγχρονων επιστημονικών μεθόδων επεξεργασίας, οργάνωσης και διάθεσης γνώσεων και πληροφοριών και αφετέρου στην εκπαίδευση ατόμων στην εφαρμογή επιστημονικών μεθόδων στη διαχείριση των πληροφοριών. Η βιβλιοθηκονομική εκπαίδευση δημιουργεί ικανά στελέχη για βιβλιοθήκες και μονάδες πληροφόρησης, με επαγγελματισμό και γνώσεις για την άριστη ανάπτυξη βιβλιοθηκών, αρχείων ή άλλων μονάδων πληροφόρησης.

Στην αρχή η βιβλιοθηκονομική επιστήμη είχε ως στόχο τη δημιουργία προτύπων για την επεξεργασία και καταγραφή των βιβλιογραφικών στοιχείων και τη δημιουργία των καταλόγων των βιβλιοθηκών. Στην πορεία και με την αύξηση των τεκμηρίων, ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τη θεματική επεξεργασία των τεκμηρίων και την ανάπτυξη θεματικών καταλόγων, οι οποίοι διευκόλυναν την επιστημονική έρευνα.

Η έξαρση των πληροφοριών και των τεκμηρίων που ακολούθησε και η ανάπτυξη νέων μεθόδων επεξεργασίας, αποθήκευσης και χρήσης των βιβλιογραφικών και πρωτογενών πληροφοριών, αλλά και η ανάπτυξη της αποθήκευσης και οργάνωσης κειμένων σε ηλεκτρονική μορφή (βάσεις πλήρους κειμένου), επέβαλαν τη διεύρυνση του επιστημονικού πεδίου της επιστήμης της βιβλιοθηκονομίας με νέα θέματα, κυρίως τεχνολογίας, διαμορφώνοντας τη σημερινή μορφή εκπαίδευσης των βιβλιοθηκονόμων και των επιστημόνων της πληροφόρησης.

Η βιβλιοθηκονομική εκπαίδευση όπως διαμορφώνεται σήμερα, εκτός από την διδασκαλία των μεθόδων οργάνωσης και διαχείρισης γνώσεων ή πληροφοριών και πηγών πληροφόρησης έντυπων και ηλεκτρονικών, περιλαμβάνει επίσης:

1. Τη σχεδίαση, την οργάνωση και διαχείριση μονάδων πληροφόρησης.
2. Τη σχεδίαση, οργάνωση και χρήση ηλεκτρονικών βάσεων πληροφοριών και δεδομένων.
3. Τη διαχείριση εξωτερικών ηλεκτρονικών πηγών πληροφοριών.
4. Τις εξελίξεις στους τομείς της καταλογογράφησης και ταξινόμησης και κυρίως ευρετηρίασης, όπως αυτές έχουν διευρυνθεί για να περιλάβουν νέες εφαρμογές π.χ. μεταδεδομένα, πρότυπα ηλεκτρονικής οργάνωσης και διαχείρισης των πληροφοριών κ.ά.
5. Γνώσεις που τους διευκολύνουν στη σύναψη συμφωνιών για:
 - τη διασφάλιση πνευματικών δικαιωμάτων,
 - την εξασφάλιση αδειών χρήσης ηλεκτρονικών πηγών (ηλεκτρονικά τεκμήρια και βάσεις βιβλιογραφικών πληροφοριών και πλήρους κειμένου), κ.ά.

Τα προγράμματα σπουδών περιλαμβάνουν κοινωνικές απόψεις, σχετικά με τον τρόπο που η πληροφόρηση και τα συστήματα πληροφόρησης δημιουργούνται, οργανώνονται, διαχειρίζονται, όπως και τους τρόπους προσέγγισης και εξυπηρέτησης των χρηστών και τον ευρύ ρόλο της πληροφόρησης στην κοινωνία. Οι στενοί δεσμοί της επιστήμης τη βιβλιοθηκονομίας με άλλους σχετικούς κλάδους όπως η Πληροφορική, η Επικοινωνία, η Τεχνολογία της Πληροφόρησης, τα Συστήματα

Πληροφόρησης κ.λπ. φανερώνουν τις τάσεις εξέλιξης του περιεχομένου των σπουδών στον κλάδο.

Η βιβλιοθηκονομική εκπαίδευση υιοθετεί τους τρόπους εκπαίδευσης που χρησιμοποιούνται και στους υπόλοιπους επιστημονικούς κλάδους με εκπαίδευση σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα επιπέδου Master και διδακτορικό τίτλο, σύγχρονα προγράμματα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και προγράμματα συνεχούς εκπαίδευσης.

III. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

III.1 Ιστορική αναδρομή

Η βιβλιοθηκονομία στην Ελλάδα ως πρακτική, έχει τις ρίζες της βαθιά στους αιώνες. Είναι η χώρα στην οποία πρωτοπαρουσιάστηκε η έννοια της βιβλιοθήκης ως οργανωμένης μονάδας συλλογής, φύλαξης και συστηματικής οργάνωσης καταγραμμένων γνώσεων και πληροφοριών, ώστε να διευκολύνεται η χρήση τους από το κοινό. Ως επιστήμη η βιβλιοθηκονομία στην Ελλάδα είναι σχετικά πρόσφατη.

Η μελέτη της εξέλιξης των ελληνικών βιβλιοθηκών και της στελέχωσής τους από την ίδρυση του Νέου Ελληνικού Κράτους μέχρι και το πρώτο ήμισυ του εικοστού αιώνα, φανερώνει ότι και στη Χώρα μας κρατούσε η αντίληψη, ότι η οργάνωση και λειτουργία των βιβλιοθηκών είναι αντικείμενο υψίστης επιστημονικής απασχόλησης και επομένως αποτελούσε έργο των μελετητών, φιλολόγων, λογίων βιβλιόφιλων και γενικά ανθρώπων των γραμμάτων και των επιστημών της εποχής. Η αντίληψη αυτή επηρέασε σημαντικά την ανάπτυξη των βιβλιοθηκών και κατ' επέκταση της βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης στη χώρα μας.

Θεωρητικά η ανάγκη ανάπτυξης της βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα έγινε αντιληπτή το 1949 και γίνεται αναφορά στο Νόμο «Περί ιδρύσεως, ανασυγκροτήσεως και ενιαίας οργανώσεως των ανά το κράτος βιβλιοθηκών», όπου ο ρόλος της εκπαίδευσης ατόμων, για τη δημιουργία στελεχών βιβλιοθηκών ανατίθεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη, όπως ήταν η τάση της εποχής σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι διατάξεις όμως του Νόμου με λεπτομέρειες σχετικά με τη διάρκεια και το πρόγραμμα σπουδών, τα προσόντα των εκπαιδευτικών ή των υποψηφίων σπουδαστών, ουδέποτε ρυθμίστηκαν και δεν εκδόθηκαν τα σχετικά ρυθμιστικά διατάγματα, με αποτέλεσμα η ΕΒΕ ουδέποτε να υλοποιήσει εκπαιδευτικά προγράμματα.

III.2 Σεμινάρια

Το κενό που υπήρχε από την έλλειψη επίσημης βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης, γίνονται προσπάθειες να καλυφθεί με βραχυχρόνια σεμινάρια, που οργανώνονται στις δεκαετίες του '50 και '60, τα οποία απευθύνονται σε εργαζόμενους σε δημοτικές βιβλιοθήκες και βιβλιοθήκες υπουργείων και πραγματοποιούνται, τη δεκαετία του '50 από την Αμερικανική Υπηρεσία Πληροφοριών και τη δεκαετία του '60 από το Κολέγιο Αθηνών σε συνεργασία με το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας.

Το Σεπτέμβριο του 1961 καταρτίζεται το πρώτο πρόγραμμα βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης και υλοποιείται από τη Σχολή Βιβλιοθηκονομίας της ΧΕΝ. Το

πρόγραμμα λειτούργησε περιστασιακά μέχρι το 1977 και το παρακολούθησαν εργαζόμενοι σε βιβλιοθήκες ή απόφοιτοι πανεπιστημιακών σχολών, οι οποίοι επιθυμούσαν να σταδιοδρομήσουν στο νέο, για την εποχή εκείνη, επάγγελμα. Το πρόγραμμα, στο συνολικό χρόνο της λειτουργίας του, παρακολούθησαν 288 βιβλιοθηκονόμοι, οι οποίοι στελέχωσαν τις ελληνικές βιβλιοθήκες και συνέβαλαν σημαντικά στην οργάνωση και στην ανάπτυξή τους. Οι περισσότερες από αυτές τις βιβλιοθήκες βρίσκονταν στην περιοχή της Πρωτεύουσας, με αποτέλεσμα την ταχύτερη ανάπτυξή τους έναντι αυτών της περιφέρειας.

Το πρόγραμμα σπουδών αντανάκλούσε τις αντιλήψεις της εποχής και ήταν εναρμονισμένο με παρόμοια προγράμματα, που πραγματοποιούνταν σε αγγλόφωνες, κυρίως, χώρες.

Η αναγνώριση των πτυχίων, προσέκρουε στη διάρκεια των σπουδών και στο φορέα πραγματοποίησής τους, ο οποίος ήταν ιδιωτικός, ενώ την επίσημη εκπαίδευση, την εποχή εκείνη, την παρείχαν τα επίσημα κρατικά ιδρύματα. Η ανάγκη κοινωνικής αναγνώρισης επέβαλε την παροχή της βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης ως επίσημο πρόγραμμα σε ένα ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η ανάγκη καθιέρωσης της βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα, σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, έγινε αντιληπτή από τους απασχολούμενους στις βιβλιοθήκες. Οι πρώτοι έλληνες βιβλιοθηκονόμοι, πολύ σωστά, είχαν την άποψη ότι η ικανοποιητική απόδοση των βιβλιοθηκονόμων απαιτούσε μια συγκροτημένη εκπαίδευση, η οποία θα έδινε αμέσως ειδικευμένο προσωπικό, το οποίο θα συνέβαλε άμεσα στην ικανοποιητική ανάπτυξη των βιβλιοθηκών και των άλλων μονάδων πληροφόρησης στην Ελλάδα.

Μετά από πίεση, το ΥΠΕΠΘ ζήτησε τη βοήθεια του Εκπαιδευτικού, Επιστημονικού και Πολιτιστικού Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, της UNESCO. Η UNESCO ανταποκρίθηκε και έστειλε δύο εμπειρογνώμονες, τους κ.κ. L. Carnovsky και P.Kirkegaard, για να κάνουν προτάσεις για την βιβλιοθηκονομική εκπαίδευση στη Χώρα μας. Οι εμπειρογνώμονες πρότειναν την καθιέρωση επίσημου προγράμματος βιβλιοθηκονομικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η περιορισμένη κοινωνική αναγνώριση του επαγγέλματος έκανε τους υπευθύνους των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης απρόθυμους να υιοθετήσουν ένα πρόγραμμα βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης.

Οι υποδείξεις της Παγκόσμιας Τράπεζας για τη δημιουργία Τεχνολογικών και Επαγγελματικών Σχολών στη Χώρα μας σε επίπεδο ανώτερο, παρουσιάστηκε σαν ευκαιρία καθιέρωσης ενός επίσημου προγράμματος βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης στους κόλπους αυτών των σχολών.

III.3 KATEE- TEI

Μετά από εντατικές προσπάθειες και πίεση του τότε Διοικητικού Συμβουλίου της Ένωσης Ελλήνων Βιβλιοθηκονομικών, καθιερώθηκε το 1977 επίσημα η βιβλιοθηκονομική εκπαίδευση στη Χώρα μας, με την ίδρυση του Τμήματος Βιβλιοθηκονομίας στο KATEE Αθήνας και αργότερα, το 1981, με την ίδρυση και

δεύτερου Τμήματος στο ΚΑΤΕΕ Θεσσαλονίκης. Οι σπουδές διαρκούσαν επτά εξάμηνα.

Τα ΚΑΤΕΕ, ως νέος θεσμός για πολλά χρόνια αγωνίστηκαν να καταλάβουν μια καλύτερη θέση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Αλλεπάλληλοι νόμοι αναβαθμίζουν τους θεσμούς και την πορεία τους. Πρώτο στάδιο εξέλιξης υπήρξε η αναβάθμισή τους το 1983 όταν συγχρόνως μετονομάζονται σε ΤΕΙ. Η διάρκεια σπουδών παραμένει στα επτά εξάμηνα.

Η διάρκεια σπουδών επεκτείνεται στα οκτώ εξάμηνα το 1994 με το Προεδρικό Διάταγμα 212/22/8/1994 το οποίο καθόριζε τη διάρκεια σπουδών στα Τμήματα Νοσηλευτικής της σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας και των Τουριστικών Επιχειρήσεων και Βιβλιοθηκονομίας της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας.

Η εξέλιξη αυτή είναι σημαντική και αποτέλεσε τον προπομπό των εξελίξεων, που ακολούθησαν. Η επιμήκυνση των σπουδών τελικά εφαρμόστηκε σε όλα τα τμήματα των ΤΕΙ. Με την αύξηση των εξαμήνων σπουδών, οι απόφοιτοι των ΤΕΙ και επομένως και των αποφοίτων των Τμημάτων Βιβλιοθηκονομίας, που εργάζονται στο Δημόσιο φορέα εντάσσονται σε ανώτερο μισθολογικό κλιμάκιο. Επίσης, με την επιμήκυνση των σπουδών ανοίγεται ο δρόμος για την αναγνώριση των μεταπτυχιακών τίτλων, που απέκτησαν απόφοιτοι των ΤΕΙ στο εξωτερικό, δεδομένου ότι βασική αιτία της μη αναγνώρισης αυτών των πτυχίων ήταν η διάρκεια σπουδών της βασικής εκπαίδευσης.

Το 1995 καθιερώνεται νέο πρόγραμμα σπουδών στα τμήματα βιβλιοθηκονομίας. Στο νέο αυτό πρόγραμμα σπουδών ενσωματώνεται η διδασκαλία της χρήσης της τεχνολογίας της πληροφόρησης στη λειτουργία των βιβλιοθηκών και των μονάδων πληροφόρησης και οι σπουδαστές, πέρα από τη θεωρητική τους κατάρτιση, καλλιεργούν τη δεξιότητά τους στη χρήση της τεχνολογίας της πληροφόρησης.

Η έντονη παρουσία της τεχνολογίας της πληροφόρησης στα θέματα που αποτελούσαν το Πρόγραμμα Σπουδών των δύο Τμημάτων και οι τάσεις της εποχής σε παγκόσμιο επίπεδο, οδήγησε τις διοικήσεις τους να ζητήσουν τη μετονομασία τους σε Τμήματα Βιβλιοθηκονομίας και Επιστήμης της Πληροφόρησης. Η μετονομασία πραγματοποιήθηκε το έτος 2003 με το Π.Δ. 247 ΦΕΚ 222/17/9/2003 με μια παρέκκλιση από το αίτημα των Τμημάτων, αφού μετονομάστηκαν σε Τμήματα Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης. Η μετονομασία αυτή δημιουργεί νέες υποχρεώσεις για το περιεχόμενο σπουδών των δύο Τμημάτων.

Η τελευταία σημαντική εξέλιξη για τα ΤΕΙ έρχεται με το Νόμο 2916/11/6/2001 (ΦΕΚ 114/Α'), σύμφωνα με τον οποίο τα ΤΕΙ εντάσσονται σε ενιαία τριτοβάθμια εκπαίδευση μαζί με τα Πανεπιστήμια. Συγκεκριμένα στη παράγραφο 1.εδ. α του άρθρου 1 αναφέρεται: «*Η ανώτατη εκπαίδευση αποτελείται από δύο παράλληλους τομείς: αα) τον πανεπιστημιακό τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει τα Πανεπιστήμια, τα Πολυτεχνεία και την Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και ββ) τον τεχνολογικό τομέα ο οποίος περιλαμβάνει τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα*».

Με την εξέλιξη αυτή επέρχεται μια οιονεί ισοτίμηση ΤΕΙ και ΑΕΙ στη Χώρα μας. Στην ουσία διαφορές εξακολουθούν να υφίστανται, αφού δεν αναγνωρίστηκε στα ΤΕΙ η δυνατότητα πραγματοποίησης μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών παρά μόνο

σε συνεργασία με κάποιο Πανεπιστήμιο. Τα απαιτούμενα προσόντα πρόσληψης εκπαιδευτικών εξομοιώνονται με αυτά των Πανεπιστημιακών, αλλά οι ώρες απασχόλησής τους παραμένουν υψηλές, με επίπτωση στη δυνατότητα συμμετοχής των εκπαιδευτικών των ΤΕΙ στην έρευνα του κλάδου.

III.4 Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Στη δεκαετία του 1980 υπήρξε μια προσπάθεια τόνωσης της περιφερειακής ανάπτυξης, με την ίδρυση πανεπιστημίων στις περιφέρειες. Στα νεοσύστατα πανεπιστήμια εντάχθηκαν ειδικότητες οι οποίες ήταν νέες και δεν είχαν, ως επί το πλείστον, ενταχθεί στα πανεπιστήμια που λειτουργούσαν μέχρι στιγμής.

Η πίεση για την ύπαρξη ενός επίσημου προγράμματος εκπαίδευσης Πανεπιστημιακού επιπέδου, οδήγησε την τότε ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας στην ίδρυση του Τμήματος Αρχαιονομίας - Βιβλιοθηκονομίας στο νεοσύστατο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, το οποίο δέχτηκε για πρώτη φορά σπουδαστές το 1993.

Η λειτουργία του Τμήματος στηριζόταν στο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των Πανεπιστημίων, το οποίο ήταν αποδεκτό από την ελληνική κοινωνία για πολλά χρόνια και η εξέλιξη του Τμήματος Αρχαιονομίας - Βιβλιοθηκονομίας στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο δεν είχε να αντιμετωπίσει τα προβλήματα, τα οποία παρουσιάστηκαν στην εξέλιξη των τμημάτων των Τ.Ε.Ι.

Οι διεθνείς τάσεις επηρέασαν το πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος, στο οποίο, στις πιο πρόσφατες αναθεωρήσεις του, περιέλαβε αυξημένο ποσοστό θεμάτων σε τεχνικές επεξεργασίας πληροφοριών, με έντονη τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας της πληροφόρησης, διοίκησης και οργάνωσης κ.λπ.

III.5 Συνεχιζόμενη εκπαίδευση - Μεταπτυχιακές σπουδές

Στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων δέκα χρόνων, υπήρξε μία σημαντική χρηματοδότηση από την Ε.Ε για την ανάπτυξη των ελληνικών και κυρίως των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Οι βιβλιοθηκονόμοι εργαζόμενοι σε αυτές τις βιβλιοθήκες είχαν την υποχρέωση να διαχειριστούν μεγάλα χρηματικά ποσά, να συντάξουν τεχνικά δελτία, προϋπολογισμούς και απολογισμούς, να καταρτίσουν διαχειριστικά προγράμματα (business plans), να συνάψουν συμφωνίες χρήσης ηλεκτρονικών πηγών γνώσεων και πληροφοριών, να συνεργαστούν σε κοινοπραξίες και πολλά άλλα.

Δημιουργήθηκε λοιπόν η ανάγκη της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης. Η χρηματοδότηση της Ε.Ε., για την αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, συνέβαλε στην πραγματοποίηση ενός σημαντικού βήματος για την βιβλιοθηκονομική εκπαίδευση στη Χώρα μας με την υλοποίηση δύο μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών στον τομέα της πληροφόρησης τα οποία λειτουργούν από το ακαδημαϊκό έτος 2004-2005. Το πρώτο πραγματοποιείται στο Τμήμα Αρχαιονομίας-Βιβλιοθηκονομίας στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο και το δεύτερο υλοποιείται στο Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης του ΤΕΙ Αθήνας, σε σύμπραξη με το Τμήμα Αρχαιονομίας - Βιβλιοθηκονομίας του Ιονίου Πανεπιστημίου.

Σημαντική ήταν η στήριξη που προσέφερε στον κλάδο, το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (I.K.Y.). Το I.K.Y. στηρίζει με υποτροφίες την εκπαίδευση βιβλιοθηκονόμων σε μεταπτυχιακό επίπεδο σε πανεπιστήμια του εξωτερικού.

Από το ακαδημαϊκό έτος 1978-79 το I.K.Y. άρχισε την παροχή υποτροφιών για την πραγματοποίηση μεταπτυχιακών σπουδών στον κλάδο, σε αποφοίτους Πανεπιστημίου. Από το 1987-88, θεσπίζει τη χορήγηση υποτροφιών σε αποφοίτους των ΤΕΙ.

III.6 Έρευνα για τη βιβλιοθηκονομική εκπαίδευση

Οι σύγχρονες εξελίξεις επέβαλαν και η αλλαγή του τίτλου των τμημάτων βιβλιοθηκονομίας των ΤΕΙ Αθήνας και Θεσσαλονίκης διευκόλυνε την προσαρμογή του περιεχομένου των σπουδών στη νέα πραγματικότητα.

Η εξέλιξη αυτή συνέπεσε με τη χρηματοδότηση των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για την αναμόρφωση των προπτυχιακών Προγραμμάτων Σπουδών τους. Το Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης του ΤΕΙ Αθήνας συμμετείχε στο πρόγραμμα και πήρε μια μικρή χρηματοδότηση για την κατάρτιση νέου εκσυγχρονισμένου προγράμματος σπουδών και την βελτίωση των συνθηκών διδασκαλίας.

Η κατάρτιση του νέου προγράμματος στηρίχτηκε:

- Σε Διεθνή βιβλιογραφική έρευνα και μελέτη των σύγχρονων τάσεων της εκπαίδευσης στην Επιστήμη της Βιβλιοθηκονομίας και της Πληροφόρησης,
- Στη σύγκριση του ισχύοντος προγράμματος σπουδών του Τμήματος με τα προγράμματα σπουδών άλλων όμοιων τμημάτων ή σχολών σε παγκόσμιο επίπεδο, και
- Στην εκτίμηση των αναγκών βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης στη Χώρα μας μέσω μιας μικρής κλίμακας, λόγω ανεπαρκούς χρηματοδότησης, έρευνας σε βιβλιοθήκες της περιοχής Αθηνών.

III.6.1 Βιβλιογραφική έρευνα

Στο πρώτο στάδιο έγινε αναζήτηση κειμένων που αναφέρονται στην βιβλιοθηκονομική εκπαίδευση και ιδιαίτερα στις εξελίξεις και τις προοπτικές σε διεθνές επίπεδο. Τα κείμενα αυτά μελετήθηκαν αξιολογήθηκαν και αποτέλεσαν το πλαίσιο διαμόρφωσης ενός νέου προγράμματος σπουδών στο Τμήμα.

III.6.2 Σύγκριση προγραμμάτων σπουδών

Για τη σύγκριση των προγραμμάτων συγκεντρώθηκαν, μέσω του διαδικτύου, τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών από τμήματα που προσφέρουν κλασική βιβλιοθηκονομική εκπαίδευση καθώς και τμημάτων με ειδικευμένα προγράμματα σπουδών σε χώρες της Ευρώπης, των ΗΠΑ, του Καναδά και της Αυστραλίας.

Τα προγράμματα αυτά καταχωρήθηκαν σε παράλληλη διάταξη με το ισχύον πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος σε ένα αρχείο Excel. Η σύγκριση έδωσε ικανοποιητικά και λίγο ως πολύ αναμενόμενα αποτελέσματα αφού διαπιστώθηκε ότι, το ισχύον πρόγραμμα είχε μεγάλη προσέγγιση με προγράμματα κλασικής βιβλιοθηκονομικής εκπαίδευσης ενώ είχε απόκλιση από ειδικευμένα προγράμματα

εκπαίδευσης σε συστήματα πληροφόρησης και σημαντική απόκλιση από προγράμματα προσανατολισμένα στην τεχνολογία της πληροφόρησης.

III.6.3 Στατιστική έρευνα

Για την εξακρίβωση των αναγκών στην βιβλιοθηκονομική εκπαίδευση στη Χώρα μας σχεδιάστηκαν δύο ερωτηματολόγια.

Το πρώτο στόχευε στην αξιολόγηση της παρεχόμενης εκπαίδευσης από τελειοφοίτους του Τμήματος Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης του ΤΕΙ Αθήνας και το δεύτερο από επαγγελματίες του κλάδου υπευθύνους βιβλιοθηκών που δέχονται τελειοφοίτους του Τμήματος για πρακτική άσκηση και επομένως είχαν άμεση αντίληψη για τις γνώσεις των τελειοφίτων και τη δεξιότητά τους στη χρήση της τεχνολογίας της πληροφόρησης.

III.6.3.1 Τελειόφοιτοι

Στο ερωτηματολόγιο απάντησαν 60 τελειόφοιτοι του Τμήματος. Τα σημαντικότερα συμπεράσματα από τις απαντήσεις τους είναι η ανάδειξη της ανάγκης βελτίωσης της δεξιότητάς τους, κυρίως, στη χρήση, διαδικτύου και στην χρήση προϊόντων και υπηρεσιών από τον παγκόσμιο ιστό και βάσεις πλήρους κειμένου.

Όταν τους ζητήθηκε να δηλώσουν ποια μαθήματα θα επιθυμούσαν να ενισχύσουν το πρόγραμμα σπουδών οι τελειόφοιτοι πρότειναν με τη σειρά:

1. Διαχείριση ψηφιακών συλλογών,
2. Σχεδιασμός οργάνωση βάσεων δεδομένων,
3. Εξυπηρέτηση ειδικών ομάδων χρηστών με προτεραιότητα σε:
 - Άτομα με Ειδικές ανάγκες
 - Στην Εκπαίδευση
 - Επιστήμονες – ερευνητές
 - Μετανάστες
 - Στελέχη επιχειρήσεων
4. Αυτοματοποιημένες Υπηρεσίες Πληροφόρησης,
5. Μέθοδοι ηλεκτρονικής αναζήτησης πληροφοριών,
6. Μέθοδοι επεξεργασίας πληροφοριών,
7. Εκπαίδευση χρηστών,
8. Διαχείριση αρχείων επιχειρήσεων,
9. Αξιολόγηση συστημάτων,
10. Εργασίες σε ομάδες,
11. Διαπροσωπικές σχέσεις.

III.6.3.2 Υπεύθυνοι βιβλιοθηκών

Στα ερωτηματολόγια απάντησαν 13 υπεύθυνοι βιβλιοθηκών. Οι προτάσεις των υπευθύνων βιβλιοθηκών για επιπλέον τομείς στους οποίους πρέπει να καλλιεργήσουν οι σπουδαστές του Τμήματος περιλαμβάνουν:

1. Μέθοδοι αναζήτησης πληροφοριών
2. Διαχείριση ψηφιακών συλλογών
3. Σχεδιασμός και οργάνωση βάσεων δεδομένων

4. Εξυπηρέτηση Ειδικών ομάδων χρηστών και συγκεκριμένα:
 - Άτομα με Ειδικές ανάγκες
 - Στην Εκπαίδευση
 - Επιστήμονες – ερευνητές
 - Ομάδες οικονομικής δραστηριότητας
 - Στελέχη επιχειρήσεων
5. Αξιολόγηση συστημάτων
6. Μέθοδοι επεξεργασία πληροφοριών
7. Διαχείριση αρχείων επιχειρήσεων
8. Διαπροσωπικές σχέσεις
9. Εργασία στα πλαίσια ομάδας

Οι προτάσεις των δύο αυτών ομάδων εκ πρώτης όψεως συγκλίνουν αλλά με μια πιο λεπτομερή εξέταση διαπιστώνεται ότι οι σπουδαστές δίνουν προτεραιότητα στην ηλεκτρονική οργάνωση και διάθεση των πληροφοριών και προτάσσουν στις δύο πρώτες θέσεις τα μαθήματα διαχείρισης ψηφιακών συλλογών και την οργάνωση ηλεκτρονικών βάσεων δεδομένων. Στην τρίτη θέση αναφέρουν την παροχή υπηρεσιών πληροφόρησης σε ειδικές ομάδες.

Οι εργαζόμενοι, υπεύθυνοι σε βιβλιοθήκες προτάσσουν την αναζήτηση πληροφοριών γενικά και όχι μόνο την ηλεκτρονική και φέρνουν τη διαχείριση ψηφιακών συλλογών στη δεύτερη θέση. Στην τρίτη θέση τοποθετούν το σχεδιασμό και την οργάνωση βάσεων δεδομένων και στην τέταρτη την παροχή πληροφοριών σε ειδικές ομάδες χρηστών.

Στον καθορισμό των ειδικών ομάδων οι απόψεις των δύο ομάδων συγκλίνουν με μόνη διαφορά την ομάδα των μεταναστών που τοποθετούν οι σπουδαστές στην τρίτη θέση ενώ οι απασχολούμενοι σε βιβλιοθήκες στην ίδια θέση τοποθετούν τις ομάδες των ομάδων που εργάζονται σε συγκεκριμένο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.

Στις υπόλοιπες θέσεις γίνεται ανακατάταξη των περιπτώσεων αλλά και οι δύο ομάδες προτείνουν τα ίδια αντικείμενα διδασκαλίας.

IV Συμπεράσματα

Από τη βιβλιογραφικά έρευνα, τις συγκρίσεις των προγραμμάτων σπουδών και τα αποτελέσματα της έρευνας θα μπορούσε να λεχθεί ότι η βιβλιοθηκονομική εκπαίδευση στην Ελλάδα θα πρέπει να κινείται σε μια συνεχή υιοθέτηση των επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων του κλάδου ώστε να παρέχει στους σπουδαστές όλες τις γνώσεις που απαιτούνται:

- Στην απασχόληση τους στην πληροφοριακή αλυσίδα από την αναζήτηση, τον εντοπισμό, την επεξεργασία, οργάνωση, αποθήκευση, αναζήτηση και διάθεση των βιβλιογραφικών και άλλων πληροφοριών.
- Στο σχεδιασμό ίδρυσης και λειτουργίας καθώς και τη διοίκηση μονάδων πληροφόρησης και τη διαχείριση ανθρωπίνων πόρων.
- Για να έχουν δεξιότητα στη χρήση των σύγχρονων αλλά και μελλοντικών προϊόντων της τεχνολογίας, στην άσκηση του επαγγέλματός τους.
- Για να σχεδιάζουν ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων, να συνάπτουν συμφέρουσες συμφωνίες συνεργασίας με άλλες μονάδες, υπηρεσίες και παραγωγούς πληροφόρησης.

- Για να εξασφαλίζουν την παροχή άριστης ποιότητας υπηρεσίες στους χρήστες της μονάδας πληροφόρησης, στην οποία εργάζονται αξιοποιώντας όλες τις διαθέσιμες πηγές πληροφόρησης σε τοπικό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο.

Η συνεχιζόμενη εξέλιξη της τεχνολογίας της πληροφόρησης και η δημιουργία νέων μορφών υλικού καταγραφής και διάδοσης των γνώσεων και των πληροφοριών και οι αλλαγές που επιφέρουν στη διαδικασία διαχείρισης των πηγών πληροφόρησης, επιβάλλει τη συνεχή αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών στην επιστήμη της πληροφόρησης σε παγκόσμιο επίπεδο. Πάντοτε όμως, ο πυρήνας της εκπαίδευσης επαγγελματιών πληροφόρησης θα είναι η διαχείριση της πραγματικής γνώσης και των πληροφοριών και των μέσων, στα οποία καταγράφονται και διαχέονται στο χρήστη και την κοινωνία γενικότερα.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- KYRIAKI-MANESI, Daphne. Library Education in Greece: New Challenges, New Dimensions: European Convergence and European Diversity. *In Restructuring and adapting LIS education to European standards*. Conference and EUCLID Council. European Association for Library & Information Education and Research, Thessaloniki 16-18 October 2002 p. 1-13
- MORELELI-KAKOURIS, Mersini. Library education in Greece. In Keller, Dean, H. ed. *Academic libraries in Greece: The present situation and future prospects*. The Haworth press. New York, 1993 p.39-53
- MORELELI-KAKOURIS, Mersini, TSAFOU, Stamatina. Working in the new information environment: The changing role of library education in Greece in the new millennium. In Vranes, Aleksandra, ed. *The meeting of librarians of the Balkan countries,- cooperation, Education, Quality*. Proceedings of the International meeting. Belgrade, 5-8th December 2001, Belgrade, Faculty of Philosophy 2002. p.179-189.
- ΜΟΝΙΑΡΟΥ, Βαλεντίνη, ΧΑΤΖΗΜΑΡΗ, Στέλλα, ΤΣΑΦΟΥ, Σταματίνα. Αλλαγές στην κοινωνία της πληροφορίας, αλλαγές στην εκπαίδευση των επαγγελματιών πληροφόρησης. Στο, 14^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών: *Διαχείριση της γνώσης, ο παγκόσμιος ιστός και οι μονάδες πληροφόρησης*. Αθήνα, 1-3 Δεκεμβρίου 2005. (υπό δημοσίευση).
- ΤΣΑΦΟΥ, Σταματίνα. Εκπαίδευση στην επιστήμη της βιβλιοθηκονομίας και της πληροφόρησης στην Ελλάδα. Στο: *Από τη βιβλιοθήκη στην επιστήμη της πληροφόρησης*. Παπατσικουράκης Χρ., Σίτας Α. (επιμ.). Αθήνα, Γιώργος Δαρδανός, 2005 σ. 83: Μελέτες προς τιμήν του Γ.Μ. Κακούρη.